

Fülöp Tímea

Óda a geometrikus absztrakthoz

Magyar géniusz

Gallery MAX, Törökbálint,
2021. IV. 30-ig

Kiállítási enteriőr
Victor VASARELY,
Nicholas SCHÖFFER,
ÉZSIÁS István és
FAJÓ János műveivel
Fotó: Berényi Zsuzsa
↓

A törökbálinti Gallery MAX egy megalomán kiállítás keretei közt tesz kísérletet a magyar geometrikus absztrakció ma is eleven értékeinek bemutatására: négyszáz négyzetméteren találkozhat a néző öt galéria közreműködésével az elmúlt kilencvenkilenc év harminckét alkotójának hatvannál is több műalkotásával – s még így is a teljesség igénye nélkül. A cél nem egy történeti áttekintés nyújtása – az időrendiség és az ilyenkor megszokott magyarázó szövegek nem kapnak szerepet –, in-

kább annak felmutatása, hogy az irányzat változatlanul jelen van a történelmi áramlatoktól és az adaptálódó művészeti ízléstől függetlenül, ezért is kerülhetnek egymás mellé 1922-es és 2021-es alkotások anélkül, hogy törést érzékelnénk. A kiállítást kuráló Bojár Iván András művészettörténész és az azt megnyitó Csikós Attila író ebben a megmaradásban véli felfedezni a geometrikus absztrakció jelentőségét, egészen odáig, hogy a *Magyar géniusz* cím alatt nem egy magyar zsenit kell értenünk, hanem a

magyarság valamilyen valószínűsítését: ez volna a matematikai alapokon nyugvó művészet, ami szemükben egyedülállóvá teszi a nemzet kultúráját az európai szinten.

Természetesen nem előkép nélküli a 20-as évek során az ipari társadalomból, az egalitáriánus eszmékből és a materializmusból kinőtt irányzatot lokális értéknek tekinteni: a Nyílt Struktúrák Művészeti Egyesület (OSAS) 2006 óta szervez kiállításokat az óbudai Vasarely Múzeumba, amelyek a geometrikus-konkrét művészet őrzését és ápolását hivatottak szolgálni nemzetközi szinten. Ennél egy fokkal több, amit a *Magyar génusz* vállal, hiszen nemcsak egy fontos irányzat éppenséggel magyar őröknek vallja magát, hanem mintha magát a nemzetet karakterizálná - (művészet)történeti alapon. Ez az optimista közelítés tradicionálisnak és konzervatívnak találja a modern magyar művészetet, mivel az elmúlt századot organikus fejlődésként fogja fel - bár a politikai rezsimiek életre kényszerítettek néhány vadhajtást, mint amilyen a sztálinbarokk és a szocreál, de azok annak rendje és módja szerint gyorsan el is száradtak, és maradt a stabil formanyelvvel rendelkező fő csapásirány, a geometrikus absztrakt, amely túlélte a kezdetben vele párhuzamosan létező zsánerműfajokat: Kassák Lajos egyenesági örökösei vagyunk. A kibillenthetetlen következetesség alapján a híresen kiemelkedő 19. századi, monarchiabeli matematikaoktatást tartja: felsorolni is nehéz volna a világhírű magyar matematikusokat, fizikusokat, kémikusokat, feltalálókat, tervezőket és sakkozókat, legyen elég Neumann János, Gábor Dénes, Déri Miksa, Rubik Ernő, Várkonyi Péter, Domokos Gábor és Polgár Judit említése. Bizonyított tény, hogy az összefüggésekben gondolkodó társadalom túléli a diktatúrákat és azok ízlésdiktátumait -

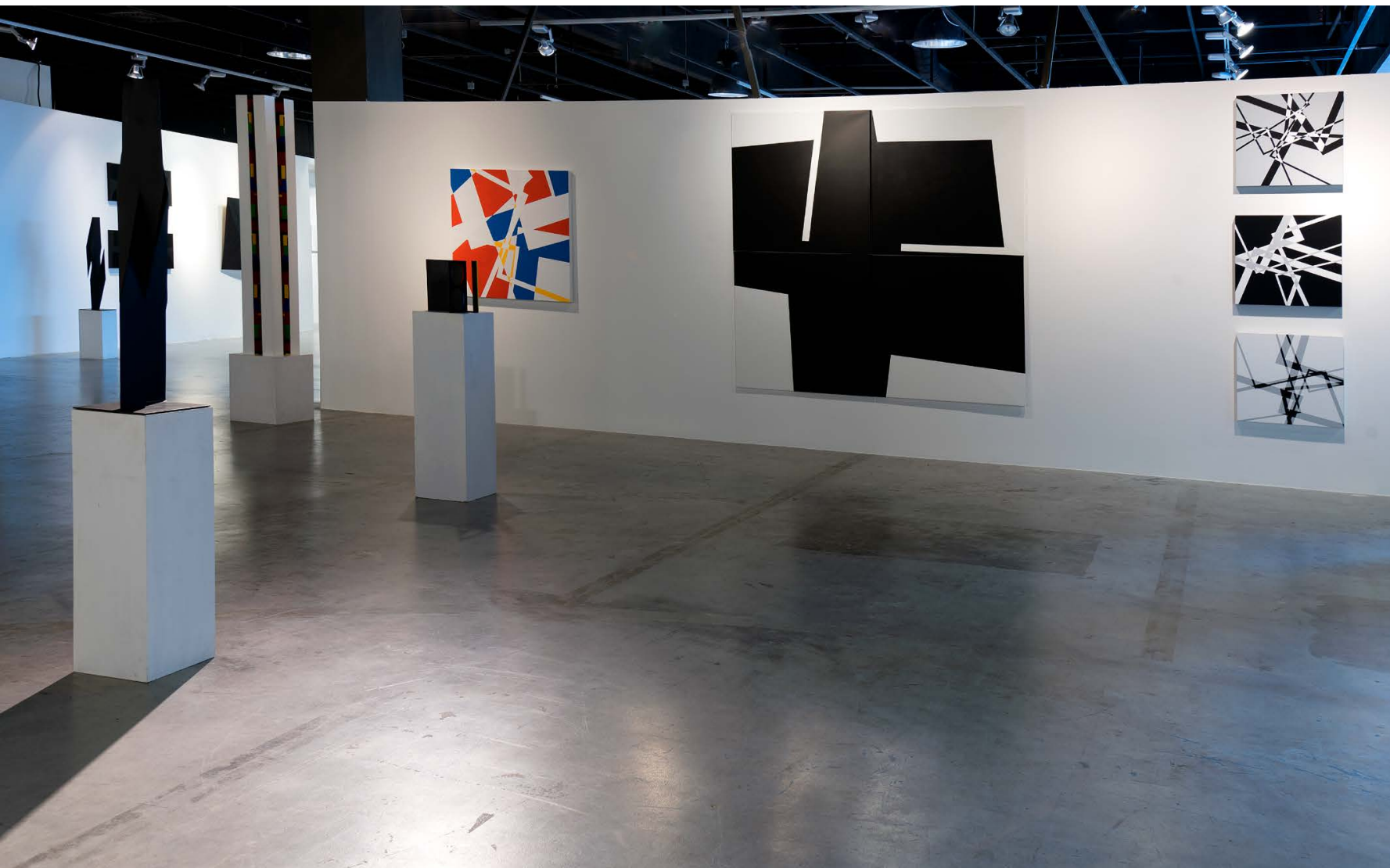
mindezt persze csak akkor teszi sértetlenül, tehát fejlődik tovább organikusán, ha elhiszük, hogy a sztálinbarokk és a szocreál nyomtalanul múlt el.

A megmaradás megkérdőjelezhetetlen, hiszen a látvány valóban időtlen, egészében kortársként is felfogható: a művészek ismerete nélkül lehetetlen volna idővonalat húzni Zalavári József fekete-sárga color field festményei, illetve Vasarely, Bullás József és Maurer Dóra op-art munkái közé, Haász István, Saxon Szász János és Wolsky András fekete-fehér alakzatai pedig olyan szoros kompozíciót alkotnak a galériatérben, hogy még egymástól is nehéz megkülönböztetni őket, annyira rímel a szobor a képekre. Végző soron a Bauhaus, a minimalizmus és az industrializmus rendkívül hasonló hatást kelt, a tudományos formatervezés csodálatos rákfenéje, hogy a körzővel rajzolt, vonalzóval húzott vonalak, az aranymetszésben szerkesztett, tubusszínű, monokróm felületek mind ugyanarról a hiányról árulkodnak, amit néha megpróbálunk meditatív egyszerűséggé szépíteni. Sági Márton *Nagy Möbius* (2019) - a Möbius-szalag olyan kétdimenziós felület, amelynek csak egy oldala és egy éle van - című szobra lehet ennek a meghatározó gondolatközösségnek az összefoglalása: a forma csomópontokból és élekből áll össze, minden egyenes vonal irányvonal.

Bár a geometrikus absztrakt a mérnökök (a kiállítók közül többen is rendelkeznek ilyen végzettséggel) racionális játszótérnek tűnik, ahol az egymásra pakolt négyzetek negatív tereiből épül a homokvár vagy esetleg Nemes Judit papírból hajtogatott, háromdimenziós, kis origami piramisaiból (*Bagatelle II.*, 2010), mégis találkozhatunk olyan egyéni megközelítésekkel is, amelyeknek karaktere az irracionális felé hajlik. Átmenetnek tekinthető Kon-

↑
 Kiállítási enteriőr
 BŐSZÖRMÉNYI
 István, SAXON SZÁSZ
 János és OTTÓ László
 műveivel
 Fotó: Berényi Zsuzsa

↑
 Kiállítási enteriőr
 SAXON SZÁSZ János,
 Judith NEM'S,
 ÉZSIÁS István,
 HAÁSZ István és
 WOLSKY András
 műveivel
 Fotó: Berényi Zsuzsa

tur Balázs térbe kilépő fekete hexagonja (*Négyzet V.*, 2018), amely vörös derengést vetít maga mögé a falra, olyasmint sejtetve, ami talán nincs is ott, vagy talán éppen el van fedve. A forma mesterségesnek tűnik, mintha szabályos hatszög kizárólag a tankönyvek geometria fejezetében szerepelhetne, azonban a természet tele van vele – a teknőspáncéloktól a bazaltoszlopokon át a méhek lépeivel bezárólag. Innen már nem is látszanak messzinek Kelle Antal fából faragott, organikus szarvai (*HELIC pár*, 1999), melyeknek különböző irányokba csavarodó, egyre szűkülő elemei mintha évgyűrűket imitálnának – egyszerre kinetikus játékok, ergonomikus dísz tárgyak és valami ősi-modern természetvallás ereklyéi. Ha egy disztópikus jövőben már kivágták az utolsó erdőt is, bizonyára ezekenél a fejük tetejére állított bőségszaruknál fognak imádkozni.

Milasovszky László mandalája (kis kozmosza) és Ottó László szakrális geometriája az irányzat egy kevésbé racionális arcát mutatja meg, egy olyan keleti gyökerű spiritualitást, amelyben a tudományvallás és a vallástudomány összemosódik – Hamvas Béla után szabadon. Az előbbi színes, koncentrikus körökben, az utóbbi térrácsokban találja meg a világrendet, pontosabban hozza létre a maga számára, az optikai illúzióról a szimbolikus szellemi-lelki terekre helyezve a hangsúlyt. A miszticizmus nonfiguratív geometrián át történő megkísértése persze nem új, még Galilei mondta, hogy „A természet nagy könyve a matematika nyelvén íródott.” A romantikus hangoltságú geometrikus-konkrét alkotókat rendszerint a fény ejti rabul valamilyen formában, legyen szó akár a napról, akár fénypásmákról, akár csillagképekről – ez történik az említett, transzcendenciával kacérlódó festményeken,

de még Böszörményi István *Klein-palackok* (2014, 2016, 2019) című plasztikáin is tetten érhető – a Klein-palack olyan egyoldalú felület, amelynek a külseje egyszerre a belseje is. A nagy méretű, robusztus szobrok alkotásában otthonosan mozgó művész színes fóliákkal kísérletezett, és olyan távol próbált maradni a formalizmustól, hogy sarokba szorította magát a konceptualizmussal: a szögletek között kialakuló fény- és színjátékba kell beleértünk a matematikai topológia lényegét, vagyis a forma invariáns elemét – azt a tulajdonságot, amit az alakzatok folytonos deformációk közben (szakítás nélkül) megőriznek.

Ez a jelentésbeli szélsőségeket felmutató gyűjtés azt igazolja, hogy a geometrikus absztrakt, bármennyire is visszafogott látványt nyújt, változatos tartalmakat képes hordozni a formák és színek lecsupaszított nyelvén, amikor a polgári giccs elől menekülve nem fut bele az ultramodern irodai dizájnba. Lehet az alkotó önterápiája, mint Bullás József esetében, akinél a művész meditációjáról érdemes beszélni a festékfoltok monoton hengerlése közben – mivel maga a kész kép inkább a néző szemének hatásos megcsalása –, de lehet a néző terápiája is, aki például Zalavári József color fieldjei előtt mereng el. Ez az elsősorban a látás mechanikáján op-artos trükkökkel zongorázó művészet azonban állandóan veszélybe sodorja magát: néha tudományos figyelemre érdemes felfedezést tesz, a popos alapszínekkel dolgozó color blocking azonban könnyen átfordulhat spektakulumba, és a szellemi elit műveltségességét alátámasztó minimalista absztrakt annyira elvonttá válhat, hogy talaj nélkül marad a tanultság üres szimbólumaként. Csak remélni lehet, hogy ez nem tartozik hozzá a geometrikus absztrakt tükrében megállapított nemzetkarakterológiához.